

EDEBİYAT DİLİ

VEFA TAŞDELEN

HECE

düşünce

Vefa Taşdelen: 1966 yılında İnebolu'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde *Varoluşçuluk ve Edebiyat Etkileşimi* başlıklı yüksek lisans tezini hazırladı. Van'ın Gürpınar ilçesinde iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1994 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak girdi. 1997-2000 yılları arasında, *Seyir Estetik ve Sanat Dergisi'*ni yönetti. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde araştırma görevlisi oldu. 2004'te *Søren Kierkegaard'un Varoluş Alanlarında Benliğin Oluşamaması Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Sevgi Alanı*, 2006'da *Eğitim Hermeneutiği Sorunsalı Üzerine Felsefi Bir Araştırma* başlıklı doktora tezlerini savundu. 2007'de Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne öğretim üyesi olarak girdi. 2008-2011 yılları arasında Müştehir Karakaya ile *Beyaz Gemi Kültür ve Sanat* dergisini çıkardı. 2012 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'ne geçiş yaptı. Çeşitli dergilerde felsefe, edebiyat, sanat ve eğitim konularında yayımlanmış deneme ve makaleleri bulunan Taşdelen hâlen Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde geçici görevle çalışmaktadır.

Eserleri: *Sanat Akımları Sorunsalı ve Sürrealizm* (inceleme, Girişim Yayınları, 1996) *Ay Çekimi* (şiir, Seyir Yayınları, 1998), *Düşünmek Özgürlüğü* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Sanat Yazıları* (deneme, Seyir Yayınları, 1998), *Kayı Kavramı* (Søren Kierkegaard'dan çeviri-inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Kierkegaard'da Benlik ve Varoluş* (inceleme, Hece Yayınları, 2004), *Felsefe Eğitim Sanat: Saffet Bilhan Armağanı* (derleme, Sabri Büyükdüvenci'yle birlikte, Hece Yayınları, 2006), *Hermeneutiğin Evrimi, Kesitler* (inceleme, Hece Yayınları, 2008), *Önsözler* (Søren Kierkegaard'dan çeviri, Ralph Lebro'yla birlikte, Beyaz Gemi Yayınları, 2010), *Eğitimden Felsefeye: Necmettin Tozlu Armağanı* (derleme, Ahmet Yayla ve Alaattin Karaca'yla birlikte, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 2011), *Felsefeden Edebiyata*, (deneme-inceleme, Hece Yayınları, 2013), *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal'la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2014), *Felsefe Kültürü* (deneme-inceleme, Hece Yayınları,

2015), *Felsefe ve Edebiyat Sempozyumu Bildiri Metinleri* (derleme, Z. Taştan, A. Eyim, M. Erzen, E. Rızvanoğlu ile birlikte, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları), *Dünyada ve Türkiye’de Üniversite* (derleme, Necmettin Tozlu ve Mehmet Önal’la birlikte, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016). *Kaygıdan Umuda Varoluşun Renkleri* (deneme-inceleme, Hece Yayınları, 2017).

EDEBİYAT DİLİ

Vefa Taşdelen

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 511

Düşünce

©Hece Yayınları

Birinci Basım

Eylül 2018

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-7547-01-9

Baskı

www.dumat.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/

Ankara T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

Ön Söz / 9

BİRİNCİ BÖLÜM: EDEBİYAT VE MEDENİYET / 13

Edeb, Edebiyat, Medeniyet / 15

Lisan-ı Kesbî / 31

İKİNCİ BÖLÜM: EDEBİYAT VE POLİTİKA / 47

Güzelin İktidarına Doğru / 49

Dünya Görüşü ve Sanatçının Konumu / 69

Kolonyalizm ve Edebiyat / 91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EDEBİYAT VE MEKÂN / 107

Sanat ve Hafıza / 109

Varoluşun İki Büyük Formu: Mimari ve Edebiyat / 115

Şehir Kültürü ve Şiir / 135

İstanbul'un Gözleri Yahya Kemal'in Şiirlerinde Mekân / 147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: EDEBİYAT VE GERÇEKLİK / 157

Düşten Düşe Edebiyat / 159

Sanatta Hakikat ve İçtenlik Sorunu / 175

Edebiyat ve Gerçeklik / 185

Sosyal Medya ve Edebiyat / 195

BEŞİNCİ BÖLÜM: KİMLİK VE EDEBİYAT / 213

Kimlik ve Edebiyat / 215

Tarih ve Edebiyat Üzerine İlk Örneklerden Biri: Samsatlı Lukianos / 225

Edebiyatta Evrensellik Sorunu / 239

ALTINCI BÖLÜM: PSİKOLOJİ VE EDEBİYAT / 249

Edebiyat ve Psikoloji / 251

Hastalık Durumları ve Şifa Olarak Söz / 265

Lirizm: Bir Varoluş Türküsü / 273

Edebiyatın Derin Duyguları: Aşk / 279

Melankoli ve Edebiyat / 289

YEDİNCİ BÖLÜM: SÖYLEM DİLİ / 303

Poetika Tarihinden Bir Kesit / 305

Bir Adam Yaratmak'ın Güçlükleri / 321

Mektup ve Poetika: Cahit Zarifoğlu'nun

Mektuplarındaki Poetika Üzerine Bir Deneme / 339

Öykü Ağacı'nda Öykü Dili / 367

Felsefi Bir Söylem Biçimi Olarak Susku / 387

SEKİZİNCİ BÖLÜM: ÇEVİRİLEBİLİRLİK KAVRAMI / 399

Çevrilebilirlik Kavramı Açısından Felsefe ve Edebiyat İlişkisi / 401

KAYNAKÇA / 413

*Annem Hatıf Yusuf Kızı Habibe
ve babam Mıstanoğlu Hıra Mehmet'in aziz hatırasına;
hürmet ve minnetle...*

ÖN SÖZ

Edebiyat Dili, daha önce yayımladığımız *Felsefeden Edebiyata*'nın devamı olarak görülebilir. O da yer yer felsefeden başlayıp edebiyata, edebiyattan başlayıp felsefeye gidiyor; felsefe ve edebiyat arasında damarlar, kanallar, kesişim noktaları, ortak alanlar oluşturmaya çalışıyor. Bununla birlikte bakıldığında ihtiva ettiği kuramsal yaklaşıma karşın *Edebiyat Dili*'nde edebiyatın daha merkezî bir konumda bulunduğu, esere makaleden çok “deneme dili”nin hâkim olduğu görülebilir.

Yirmi yılı aşkın bir süreden beri yapılan çalışmalardan oluşan *Edebiyat Dili*'nin en eski yazısı 1997 yılında yayımlanan “Sanatta Hakikat ve İçtenlik Sorunu” başlığını taşıyor. Kitap, bu süre içinde kendini tazeleyen bir dikkat ve ilginin ürünü olarak ortaya çıkıyor.

İçerikten kısaca söz etmem gerekirse: İlk bölümde edebiyat ve medeniyet ilişkisi, edebiyatın medeniyete medeniyetin edebiyata olan katkısı çerçevesinde ele alınıyor; konu Şemseddin Sami'nin *lisan-ı kesbi* kavramı ile örnekleniyor. Bu şekilde edebiyat ortamının bir medeniyet, medeniyet ortamının da bir edebiyat ortamı olduğu hususu üzerinde duruluyor.

Edebiyatta insanın yeryüzündeki varoluş sorunu, tüm ger-

çekliği ve derinliği içinde ifade bulur. Bunun bir ifadesi olarak ve pek çok filozofun da dile getirdiği gibi insan politik bir varlıktır; bu onun kaçınamayacağı bir şeydir. İlk yazısı *Felsefeden Edebiyata*'da yayımlanan, “Edebiyat ve Politika” başlığı altında “iktidar ve edebiyat”, “dünya görüşü ve edebiyat”, “kolonyalizm ve edebiyat” konuları yer alıyor. Üçüncü bölümde “Edebiyat ve Mekân” başlığı altında “yer”i bir “varoluş yurdu” haline getiren bilinç, “mekân ve varoluş”, “mekân ve hafıza”, “mimarî ve edebiyat”, “şiir ve şehir” konuları çerçevesinde tartışılıyor ve “Mekânın Varoluşsal Boyutu” Yahya Kemal’in şiirlerinde örnekleniyor.

“Gerçeklik” kavramı, günümüzde en çok tartışılan konulardan biridir. Gerçeklik nedir, gerçeklik var mıdır, hiper gerçeklik ne anlama gelir, sanal gerçeklik ne tür bir gerçekliktir? İnsanın gerçeklikle bağıntısı zayıfladıkça söz konusu sorular çerçevesinde gerçekliği ve beraberinde hakikati daha çok düşünür ve sorgular hale gelmiştir. İşte dördüncü bölümde felsefenin ve edebiyatın temel sorunlarından biri olan “dil ve gerçeklik” bağıntısı, edebiyat dili bağlamında yeniden kurulmaya çalışılıyor. Konu, “düş ve edebiyat”, “edebiyat ve gerçeklik”, “sosyal medya ve edebiyat”, “edebiyat, hakikat ve içtenlik” kavramları çerçevesinde irdeleniyor.

“Kimlik ve edebiyat” da *Edebiyat Dili*'nin başlıklarından birisi. Edebiyat demek, öncelikle belirli bir dil, belirli kimlik demektir. Edebiyat eseri kaçınılmaz olarak bir kimlik, gelenek ve yaşama kültürü içinde ortaya çıkar; bu aynı zamanda onun bir tarih, kültür ve inanış örüntüsü oluşturduğu anlamına da gelir. Sorun, konuyu ilk ele alan kişilerden biri olarak Samsatlı Lukianos'un eserlerinde örnekleniyor. Edebiyatta kimlik söz konusu edilirken, aynı zamanda evrensellik sorunu da kendini hissettiriyor: Edebiyatta yerlilik nedir, evrensellik nedir? Edebiyatta evrensellik var mıdır, mümkün müdür, ne anlama gelir, gibi sorular tartışılıyor.

Edebiyat eseri, nesnel bir çalışma değildir; öncelikle insan üzerine, insanın varoluş dünyası üzerine öznel bir dildir. Onda insanın yeryüzündeki varoluşu, tüm gerçekliği ve derinliği içinde ifade bulur. Bu nedenle her edebiyat eseri, öyküden romana, şiirden denemeye psikolojik bir içerikle ortaya çıkar; zira insan anlatır, insanı anlatır, insanın yaşantılarını anlatır. Bunu duyguların ve sezgilerin dili ile yapar; içtenliğin dili ile yapar. Bu nedenle edebiyat, varoluşunun sahteleşmeye ve yabancılaşmaya uğramadan ilk elden yansıdığı alanların başında gelir. Daha geniş bir çerçevede insan ruhunun yeryüzündeki soluşu, ifadesi ve ifşasıdır. “Psikoloji ve Edebiyat” başlığını taşıyan beşinci bölümde, psikoloji ve edebiyat ilişkisinin sorgulanması yanında “hastalık ve edebiyat”, “melankoli ve edebiyat”, “edebiyat, aşk ve lirizm” konuları da yer buluyor, bu şekilde sözü edilen ilk eserdeki “Varoluş ve Edebiyat” bölümüne ekleniyor.

Yedinci bölümü oluşturan “Söylem Dili” kitabın ilgi çekiçi bölümlerinden biri olarak görülebilir. O, şiir, tiyatro, öykü, mektup gibi edebî türlerden seçtiği örnekler üzerine yazılan poetik denemelerden oluşuyor. İlk makale olarak şiir, mantık ve hakikat sorunu, dil, gerçeklik ve hakikat sorunu bağlamında ilk örneklerden Aristoteles’in ve Farabi’nin görüşleri çerçevesinde karşılaştırılıyor. “Mektup ve Poetika”da Cahit Zarifoğlu’nun mektuplarındaki poetik anlayış imlikten geçiriliyor. Tiyatro eseri incelemesinde Necip Fazıl’ın insanın varoluş sorunu bağlamında “kader ve kaza sırrı”nı ele aldığı, edebiyat tarihinin en ilginç eserlerinden biri olan *Bir Adam Yaratmak* isimli eseri, “*Bir Adam Yaratmak*’ın Güçlükleri” başlığı altında eleştirel bir yaklaşımla inceleniyor. Türkçede öykü konusunda yazılmış az sayıdaki kuramsal çalışmalardan biri olan Ali Haydar Haksal’ın *Öykü Ağacı*’nda ortaya koyduğu poetik yaklaşım, “öykü dili” başlığı altında ele alınıyor. Bu

bölümde ayrıca “susku”nun felsefi bir dil olup olamayacağı konusu, felsefe tarihi içinde belirli bir bağlam oluşturularak tartışılıyor. Bu şekilde ele alınan konu ve kavramlarla söylem dilinin belirli bir türün, söz gelimi şiirin, öykünün, romanın, tiyatronun, hatta felsefenin dili olduğu, ama bundan daha çok belirli bir kişinin, sözgelimi şairin, romancının, tiyatrocunun, öykücünün ve filozofun kendisi için ve kendi söylemini üretmek için kurduğu bir dil olduğu hususu üzerinde duruluyor. Her yazar, bir söylem dili üretir. Özgün yapı demek, özgün söylem dili demektir. Bir söylem dili oluşturamayan yazar, adını ve eserlerini geleceğe taşıyamaz, kendini temayüz ettirecek güç ve yeterlilikten yoksun kalır.

Son olarak sekizinci bölümde, felsefe içindeki edebiyat ve edebiyat içindeki felsefeyi keşfetmeyi amaçlayan “çevrilebilirlik” kavramı, felsefe ve edebiyat arasındaki “mütekabiliyet”, “karşılıklılık”, “birbirinin diline çevrilebilirlik” konusunu işliyor. Kuşkusuz felsefe ve edebiyat kültürünün gelişmesi açısından kültürel göndermeleri ve kökleri ile “çevrilebilirlik” kavramı üzerinde daha çok durulması gerekiyor. Konu, makale içinde de dile geldiği üzere, Türkçenin, sahip olduğu sözlü ve yazılı literatürle felsefe diline evrilebilmesi açısından da önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Eser her biri müstakil çalışmalardan oluşsa da yazıların sıralama ve sınıflamasında kitap bütünlüğü göz ardı edilmemiştir. Bu bütünlük içinde edebiyat ve medeniyet ilişkisi ile başlayan eser “çevrilebilirlik” kavramı ile yine bir başka edebiyat ve medeniyet ilişkisi sorununda sona eriyor. Daha doğrusu sona ermiyor; zira bu akış, yeni konulara kapı aralıyor.

Haziran 2018

Bişkek

BİRİNCİ BÖLÜM
EDEBİYAT VE MEDENİYET

EDEB, EDEBİYAT, MEDENİYET

Edebiyat bir kültüre ait mananın dilde ifade bulmasıdır. Onda yalnızca şiir, hikâye, tiyatro, deneme, roman gibi çağdaş edebiyat formları değil, *edeb* sözcüğünün işaret ettiği şekliyle söz ve eylem üzerinden üretilen kültür de yer alır. Bu anlamıyla edebiyat ve medeniyet ilişkisi modern dönemle başlamaz, binlerce yıl geriye gider. Öyle ki, medeniyeti kuran temel unsurun, söz ve sözde dile gelen mana olduğu bile söylenebilir. Geniş anlamda varlık, özel anlamda insan dünyası, söz ve eylem üzerinden düzene girer. Bu da mitoloji, ahlâk, felsefe, hukuk, bilim, sanat ve estetik şeklinde ortaya çıkar.

Medeniyet kesintisiz bir akış ve devinimdir; bir defada olup bitmiş bir oluşum değil, her an insanların bizzat ürettikleri ve kendisine katıldıkları bir varoluş durumu, kendini sürekli geleceğe aktaran bir hedef; canlı, yaşayan, olan ve oluşturan bir süreçtir. Bu nedenle medeniyet hamlesi bir geçmiş ve gelecek düşüncesi üzerinde ortaya çıkar. Geriye bakması, bugünü anlamak, ileriye yol bulmak ve kendini yeniden üretmek içindir. Geride gelenek vardır, şimdi oluşan ve daha sonra oluşacak olan sürecin kökenleri vardır. Her sahîh edebiyat oluşumu, kendisini kendi tarihsel ve kültürel bağlamı üzerin-